

# DAGBOGSBLADE FRA LABRADOR . I

## REJSEINDTRYK FRA SOMMEREN 1960

---

Af Aage Bugge

*Et par indledende data. Ældre og nyere kontakter.*

Det officielle stiftelsesår for brødremenighedens virksomhed i Labrador er 1771, nemlig det år, hvor samfundets første missionsstation, *Nain*, blev endeligt og varigt grundlagt. Hermed fik ikke blot brødremenigheden fortsat fodfæste i disse egne, men hermed begyndte også ret snart den mere regelmæssige handel med labradoreskimoerne, som brødremenigheden i mange år selv var nødsaget til at varetage. I det hele må „hvid mands indflydelse“ på godt og ondt i mere sammenhængende udgave i Nordlabrador regnes fra dette skelsættende årstal.

Forud gik dog en langvarig, uregelmæssig, broget og ikke ublodig periode af såre blandede kontakter mellem de ikke altid fredelige labradoreskimoer og omverdenen. Det var henimod slutningen af dette tidsrum, at en gruppe af brødremissionens allerførste pionerer, deriblandt *Erhardt*, under en indledende orienteringsrejse blev myrdet af eskimoerne. 1764 udrejste brødremissionæren *Jens Haven*, traf eskimoerne og fortsatte næste år sammen med missionær *Drachardt* sine undersøgelser. Om end disse rejser forløb tilfredsstillende, så giver dr. Diamond Jenness i sin bog om Labrador med rette fuld honnør til den standhaftighed i formålet, hvormed brødremissionærerne ikke mange år efter og under fortsat meget risikofyldte forhold slog sig ned på deres ensomme post i *Nain* for at bygge og blive.

I tiden før og under den igangsættende periode i Labrador og videre i en årrække modtog de dér arbejdende missionærer også adskillig praktisk og moralsk støtte fra deres nærstående trosfæller, der allerede 1733 havde startet deres særskilte mission i Grønland. Her havde da også *Jens Haven* i et par år, og *Drachardt* i længere tid „trænet“ og lært sig en del eskimoisk, før de mødte labradoreskimoerne, hvorunder den sproglige kontakt med disse i særlig grad kom dem til gode.

Hvad angår den påfølgende jævne fortsættelse af kontakten Labrador-Grønland, fik denne i anden halvdel af det 19. århundrede en særdeles interessant og værdifuld afslutning gennem den brevveksling, der trods såre langsom postforbindelse

over en længere årrække blev ført mellem den velkendte forsker *Samuel Kleinschmidt*, den gang ved Godthåb, og labradormissionæren *Theodor Bourquin*, hvorefter senere.

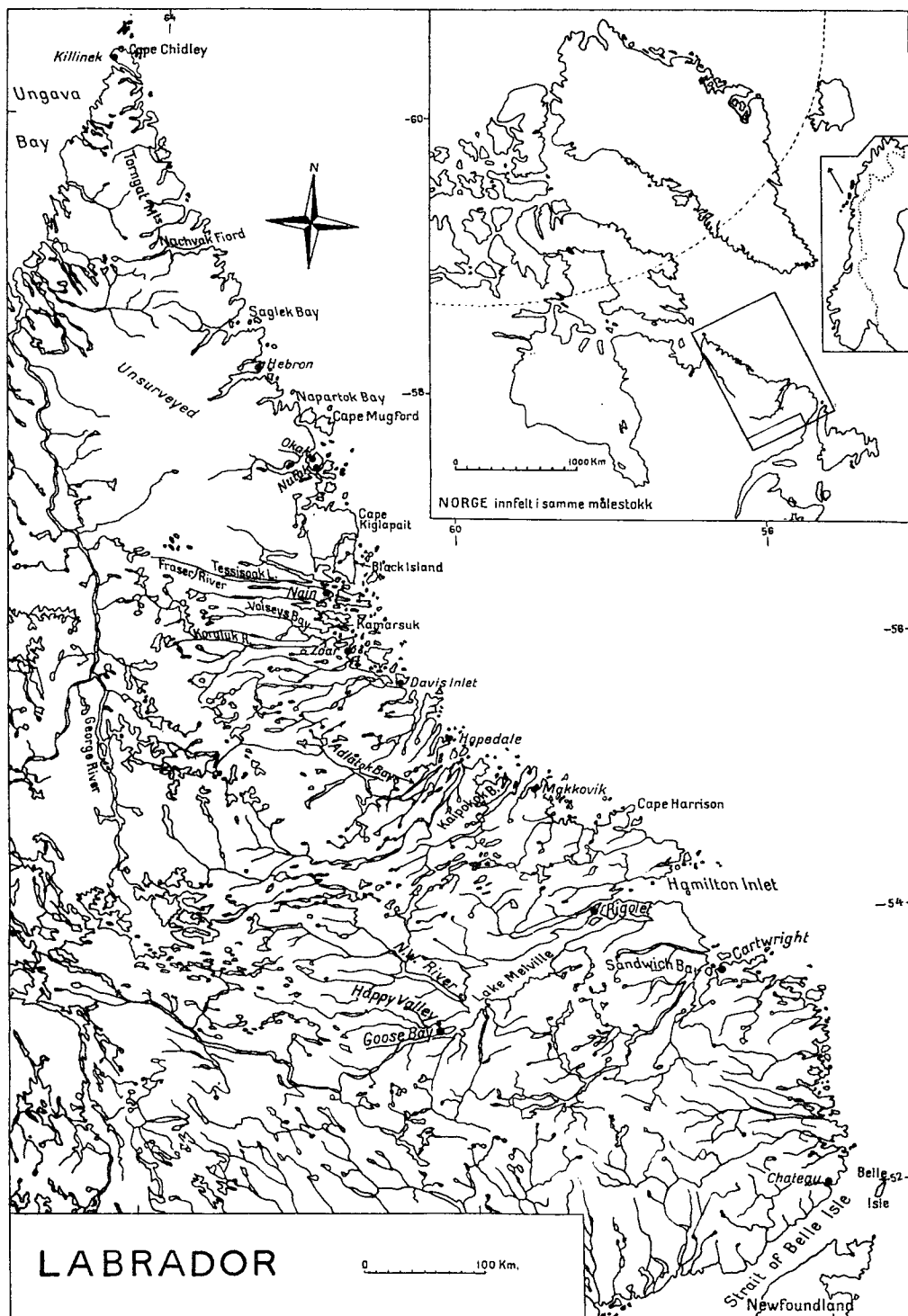
Da brødremissionen forlod Grønland år 1900, blev forbindelsen Grønland-Labrador foreløbig skrinlagt som et fortidsminde, og da forbindelserne omsider sent og langsomt blev genoptaget, måtte det nu ske ad andre veje.

Indenfor grønlandskredse kom det til at betyde et vigtigt bidrag til det meget lidet, man nu i længere tid havde hørt om udviklingen i Labrador, da dav. inspektør for Nordgrønland, H. Lindow i vinteren 1921/22 besøgte disse egne og gjorde studier over forholdene. Inspektør Lindows instruktive foredrag herom i Det grønlandske Selskab 1922 foreligger trykt i selskabets årsskrift for 1923/24.<sup>1</sup>

Det blev først adskilligt senere, at man atter hørte nyt fra Labrador efter Kleinschmidts sommerrejse 1955. – Samtidig begyndte i 1950-erne en periode af kontakter i forholdet til de vestlige canadiske eskimoer, dog ikke specielt overfor Labrador. En del af kontakterne skete på initiativ fra grønlandernes egen side, bl. a. var landsrådet interesseret. Siden ca. 1958 var radiofonichef *Frederik Nielsen* blandt de særligt interesserede igangsættere af en række grønlandsk-sprogligt specielt tilrettelagte radiofoniudsendelser til de canadiske eskimoer. Dette sidste kom også i nogen grad Labrador til gode, hvorefter senere under de påfølgende dagbogsnotater. Der indledtes samtidig udveksling af tryksager o. lign. med den vestlige eskimoverden om end med begrænsede resultater. Man udsendte dog bl. a. *Atuagagdliutit-Grønlandsposten*. Endelig fandt der i samme periode lejlighedsvis besøg og genbesøg sted mellem Grønland og den vestlige eskimoverden. Der blev af danske og grønlandere nu efterhånden foretaget studierejser til arktisk Canada. Dog gik foreløbigt alt dette udenom Labrador.<sup>2</sup>

Under mit samvær med polarforskeren Wilhjalmur Stefansson i Grønland 1953 foreslog denne mig indtrængende at besøge Labrador, hvor man i alt fald omtrent lige så længe som i Grønland (tidsforskellen var jo 50 år) havde været mere direkte under hvid mands indflydelse. Det måtte derfor være af værdi at kontakte og sammenligne. Med ministeriel støtte besøgte jeg herefter et par gange labradormissionens hovedbestyrelse i London til foreløbig orientering, og i 1960 modtog jeg med tak Ministeriets tilsagn om fuld støtte til en rejse til Labrador. Jeg afrejste da samme sommer dertil via Grønland.

De påfølgende „dagbogsblade“ kan ifølge sagens natur ikke gøre det ud for en sammenhængende alsidig indberetning eller afhandling om Labrador. Fremstillingen følger i hovedtrækkene min dagbog og må have sin blandede og brudstykkeagtige karakter, stort set efterhånden som en række personlige, indtryk, småbegivenheder, modtagne oplysninger og nogle opsummeringer meldte sig. – Der må desuden tages



udtrykkeligt forbehold for de ændringer i udviklingen, der har fundet sted i Labrador efter det her omhandlede tidspunkt i 1960. Nogle få enkeltheder om den senere udvikling er dog hist og her meddelt, men er i så fald sat i særskilte klammer i hovedeteksten eller indskudt i fodnoterne. — Angående den mere sammenhængende historiske udvikling til dato bl. a. af handel og erhverv, men især om *retstilstandene* i Labrador må der udtrykkeligt henvises til de ovenfor i note 1 omtalte skrifter.

#### 24.7.—29.7 1960: *Goose Bay og Happy Valley.*

Om aftenen d. 24.7. ankom jeg til *Goose Bay* fra Strømfjorden med en primitiv amerikansk transportflyver. Under rejsen iagttog man en række glimt af de nordligste, vildeste og allermest øde dele af Nordlabrador. Det mindede stærkt om nogle af de grønlandske landskaber. Bag kystfjeldene lå tundraen som hårrejsende endeløse ødemarker. — Ankomsten fik jeg venligst midlertidigt nattelegi indenfor flyvebasen, spiste til aften i et overfyldt soldatermarketeri, men kunne om natten ikke sove for den trykkende varme. Det var en skrap omgang efter den friske luft i Strømfjorden.

Dagen efter blev jeg af en venlig chaplain fra basen kørt de ikke mange kilometer ud til *Happy Valley*, en lille ret nyanlagt by på ca. 4500 indbyggere, der økonomisk bogstavelig må leve eller dø med den tætliggende og alt dominerende base. Denne er anlagt under verdenskrig II, og *Happy Valley* som by er først hermed blevet til. Indbyggerne tæller også et lille mindretal af eskimoer, der i nyere tid er tilflyttet med deres familier for at leve af arbejdet ved basen. Disse og nogle få andre udgør den derværende lille herrnhuttiske menighed. Superintendenten, Rev. Peacock er også i nyere tid flyttet hertil fra Nain. Han var imidlertid i øjeblikket på permission i England.

På vej ud til *Happy Valley* stønnede jeg i middagsvarmen, kneb mig i armen og kunne dårligt fatte, at man i denne hede og så sydligt om kort tid skulle kunne træffe herboende eskimoer. Udsigten var i lang tid lukket af tæt voksende nåleskove. Ankomsten til *Happy Valley* måtte jeg nu søge privatkvarter. Ud over (altfor) tæt ved basen fandtes her intet hotel eller gæstehjem og længere nordpå om muligt endnu mindre. Jeg var dog forhånds blevet henvist til en af brødremenighedens „ældste“, der varetog visse praktiske småsager i superintendentens fravær. Det var blikkenslageren John Broomfield, af engelsk herkomst, forhen pelsjæger m. m. Han tilbød mig ophold i sit hjem som paying guest. Her faldt jeg (efter endnu en overnatning i *Goose Bay*) let og hurtigt til. Huset bestyredes af en elskelig, ældre tante, og det hele virkede som en velholdt udstedsbestyrerbolig i fortidens Grønland. John B. var en uhyre hjælpsom, men såre beskeden mand, dog fuld af fortællerglæde, når han kom

ind på sine fordums jagterindringer. Allerhelst ville han fortælle om sortbjørnene, jægernes yndlingsvildt i disse egne. Han tilbød mig, ulykkeligt genert, sit eget værelse, hvad jeg måtte modtage trods protest mod denne opofrelse. Der var overfyldt med vældige vinterkamikker, skydevåben, sortbjørneskind, bibler, tobaksdåser, blegnede fotografier og jagttrofæer. Luft var der knap så meget af, men her var både morsomt og hyggeligt.

Blandt mine medpensionærer var en af brødremenighedens lærerinder fra den nu delvis moderniserede skole ved Nain. Hun var af tysk eller schweizisk herkomst, var særdeles veluddannet og afgav i det hele et smukt eksempel på de dygtige og intelligente lærerkræfter, som – i øvrigt også til gavn for selve brødremenigheden – virker ved de nu delvis statsstyrede skoler. Hun hævdede, at hun under den nyindførte, helt engelsksprogede undervisning i den eskimoiske børneskole rent uofficielt følte sig frit stillet med at værne om børnenes modersmål gennem hyppig brug af sange og salmer på deres eget sprog. Hvordan de lærte dette, fik jeg ikke tydeligt fat på. Derimod var hun og andre stærkt forbeholdne med hensyn til børnenes evne til at skrive deres modersmål.

I øvrigt havde denne lærerinde tidligere været sekretær for superintendenten. og var bl. a. blevet sat på den interessante opgave at gennemgå og til engelsk oversætte Kleinschmidts værdifulde breve, der den gang beroede i arkivet i Nain. Hun gav i samme forbindelse Kleinschmidt en ordentlig omgang, øjensynlig fordi det havde stødt hende på labradormissionens vegne, at Kleinschmidt i sine breve til Bourquin havde herset og hovmestereret altfor voldsomt med denne i retskrivningsspørgsmål m. m. Hun talte sig op, blev meget ivrig og sluttede med at fastslå, at Kleinschmidt var og blev en rigtig gammel og ensidig stivstikker: „Certainly, he was *very* stiff and *very* orthodox!“<sup>3</sup>

Hvad angik de herværende eskimoer, så havde næsten alle mændene deres dagarbejde ved basen. Nogle gik derefter hyppigt til aftenfilm eller til samvær i „klubber“ o. lign. Byen lå i øvrigt meget spredt, visse mere velholdte dele ret malerisk tæt ved en stor flod. Der var flere steder noget mærkværdigt halvfærdigt over bebyggelsen. Man færdedes på middelgode og hyppigt plørede landeveje, hist og her omgivet af endnu kun halvtudryddede rester af trægrupper. Midt i det hele luskede nogle ulykkelige slædehunde omkring og må have haft det drøjt i varmen. Der var velholdte skoler og kirker for en række forskellige konfessioner. Også brødremenighedens lille kirke præsenterede sig både indvendig og udvendig godt i al sin enkelhed i udstyr og ydre. Husene udgjorde et sælsomt sammensurium af nydelige småvillae og meget primitivt sammenlappede og triste træbygninger. Nogle af de eskimoiske basearbejdere boede dog tåleligt, men i alt fald eet enkelt af disse huse, som jeg besøgte et par gange, var for at bruge et mildt udtryk, også indvendig, såre ringe.

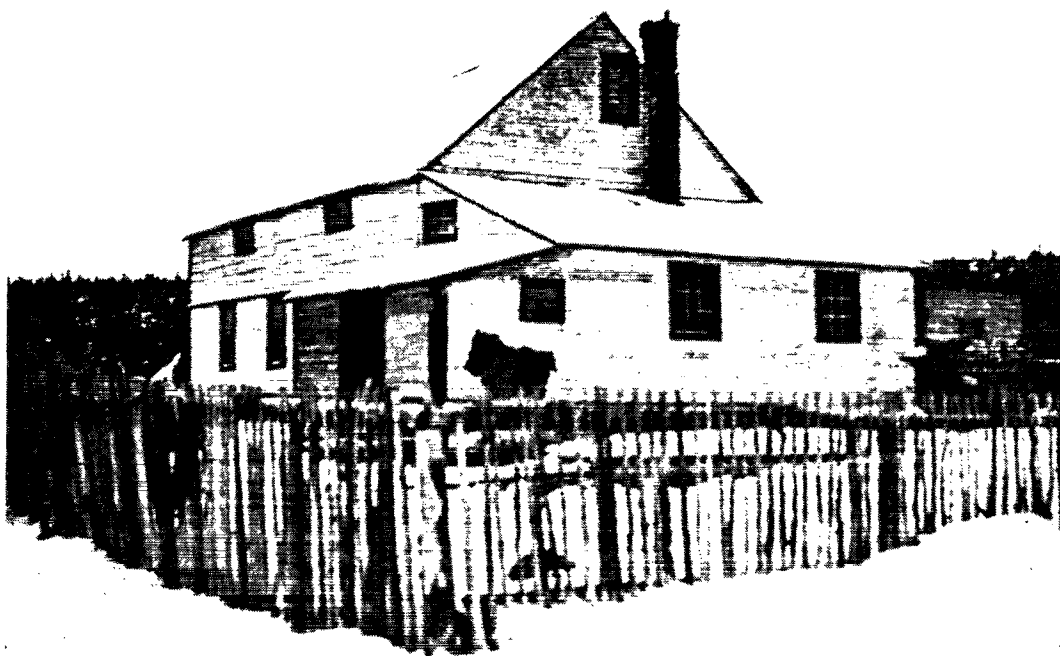
Med John B. som utrættelig vejviser nåede jeg et kort besøg i „Grenfell-institutionens“ lille hjælpestation, en af de såkaldte nursing-stations, (hvorom nærmere senere). Det var dog lidt større og mindre primitivt indrettet end en anden hjælpestation, jeg senere så nordpå. [Der planlægges dog her ved Happy Valley en langt større institution]. Her var nogle få, men gode sengepladser foruden konsultationsstue, sygeplejerskens værelse m. m. Flertallet af patienterne bliver hurtigst mulig med små fly transporteret et lille stykke nordpå til det egentlige hospital i North West River. — På vejen fik John B. mig nu omsider præsenteret for et par eskimokvinder til en kort samtale. Det forløb på en blanding af eskimoisk og engelsk. Vi forstod hinanden så nogenlunde. Bedre gik det, da John B. en aften havde inviteret et par af de eskimoiske „menighedsældste“ i sit hjem til præsentation og samtale. En af dem hed Sillet, udtalt med blødt l, hvilket formentlig svarede til vort vestgrønlandske sitdlit — slibesten. De talte først engelsk, men derpå gradvis eskimoisk, især når det angik de rensjagter på slæde, som de undertiden kunne foretage på deres vinterfridage.

Før min afrejse nordpå talte jeg en aften i brødremenighedens kirke og bragte en hilsen fra Grønland samt nogle oplysninger om den både ældre og nyere udvikling deroppe. Efter udtrykkelig opfordring måtte jeg tale både på grønlandsk og engelsk, da dette sammenlagt gav eskimoerne en sikrere forståelse. Sådan gik det da også siden i tilsvarende situationer.

#### *29.7.—1.8.: Kystrejse med postskibet fra Happy Valley til Nain.*

Postskibet „Trepassey“, der går i sommerrutefart i disse egne, var afgjort ikke noget luksusfartøj, men var et godt og hyggeligt lille skib. Det var overlæsset med passagerer, turister sydfra, ferierende officerer fra basen med familie, en repræsentant for „administrationen“ d. v. s. provinsregeringen i St. John's, samt en del besøgsrejsende eskimoer, der var inkvarteret agter (til billig takst?), men ellers færdedes med os andre. Kaptajn Winsor var en meget afholdt labradorekspert. Det samme gjaldt hans broder, som jeg havde truffet i Happy Valley. Sidstnævnte repræsenterede disse egne som parlamentsmedlem i Ottawa, idet han bl. a. havde vundet praktisk talt alle eskimoernes og indianernes stemmer til parlamentsvalget. Han havde interesseret sig for min planlagte besøgsrejse nordpå, men ville forhånds gøre opmærksom på, at man vel vidste, at mangt og meget snarest burde rettes op i forholdene, hvorfor han venligt henstillede, at man betragtede det hele med en vis skånsomhed.

Eskimoerne i Labrador udgør kun en meget lille stamme, men deres helt nøjagtige antal er svært at beregne, grundet den stærkt fremskredne blanding med hvide. Til forskel fra de lidt mere ublandede eskimoer udgøres en del af befolkningen også



*Settler-hus ved Makkovik.*

Foto: H. Lindow. - Copyright Arktisk Institut

af de oprindelige hvide tilflyttere, hvoraf nogle i årenes løb er blevet indgiftet med eskimoerne. Det er de såkaldte settlers. Samtlige eskimoer *plus* settlers er omkring år 1940, dog kun skønsmæssigt, anslået af Rev. Peacock til ca. 1250, heraf måske cirka 800 mere ublandede eskimoer.

Først i sidste øjeblik var jeg blevet tilmeldt til skibet, og havde jeg ikke haft gode ministerielle papirer, var jeg næppe nået med. Jeg måtte nu med tak tage forholdene, som de var, og blev omsider indkvarteret helt forude i et beskedent fælles lukaf for et par matroser plus mesteren og en styrmand. Der var et enkelt lille mysterium, som jeg måtte vænne mig til: Hver morgen, når vi lettede anker, rejste der sig pludselig en mægtig jernklap i gulvet tæt ved mit hovedgærde. Herpå lempede forsigtige hænder al min bagage op på min mave, hvorefter en leret ankerkæde su-sede op forbi mit hoved med bulder og brag. Så blev alt stille. Jeg kunne skubbe mine sager ned igen og forsøge at sove videre.

I løbet af skibsrejsen forklarede administrationens ovennævnte repræsentant mig adskilligt om den politiske status for eskimoer og indianere i Labrador. Newfoundland forlod sin status som dominion i 1934 [jfr. Jenness] og hører i nutiden, officielt fra 1949, sammen med de canadiske forbundsstater (confederation).

Den ny forbundsprovins, Newfoundland-Labrador, har sit administrative sæde i St. John's. I modsætning til de øvrige vestcanadiske eskimoer og indianere, der administreres mere direkte fra Ottawa under, hvad der almindeligvis omtales som „Northern Affairs“, varetages her de tilsvarende grupper fra provinsregeringen i St. John's. Til valg af et parlamentsmedlem som repræsentant i Ottawa for Newfoundland-Labrador er indianere og eskimoer helt lige stemmeberettigede med andre. Tilbage står en diskrimination, som administrativt og fra andre sider om muligt ønskedes udryddet, nemlig at der iflg. de endnu gældende bestemmelser var nægtet eskimoer og indianere adgang til spiritus. Der forekommer trods denne bestemmelse alligevel graverende spiritusmisbrug. Dette og det generende og vanskelige spørgsmål om en forsvarlig løsning, helst uden fortsat diskrimination, havde øjensynlig sat både de lokale myndigheder og provinsregeringen grå hår i hovedet. (Om brødremissionens og andres opfattelse af dette problem se videre artikel II).

Selv blev jeg mærkeligt nok under hele rejsen ikke vidne til misbrug, men var jo kun sommermand, så det har vel været et rent tilfælde. På selve skibet var spiritusforbud gennemført i enhver henseende, og for alle uden undtagelse. Den meget blandede flok af passagerer rettede sig efter dette med en helt naturlig loyalitet, som man ikke kunne undgå at respektere. Man så ikke en dråbe spiritus, hverken i tide eller utide. Måltiderne serveredes midtskibs i et meget knebent fælles spiselukaf, hvor også de eskimoiske passagerer kom hen og fik deres hovedmåltider, snart på særhold, men lige så ofte sammen med os andre.

På grund af de meget sammentrængte forhold i kahytsetagen måtte størstedelen af samtalerne føres på dækket. Man fik hurtigt kontakt med de eskimoiske mødre, når man med rette beundrede deres børn. De skyndede straks på de små for at de skulle takke og „sige noget“, når man stak lidt til dem: „*nakomêkâtarit! okakâtarit!*“ De udtalte hyppigt det på grønlandsk så blødt og med en ejendommelig stærk, næsten skrabende lyd, som jeg kun sjældnere har hørt i Grønland. Det lød nærmest som et skarpt udtalt chr eller i visse tilfælde som den vestgrønlandske lydforbindelse: rr (*perrôrpok*).<sup>4</sup>

De unge talte mærkbart og lettere og hellere engelsk end de ældre. På storlugen var der god plads til at sprede og forevise mine medbragte, kolorerede postkort, der hurtigt var blevet svært populære og livligt kommenterede. Især vakte et farverigt billede af den grønlandske kvindedragt vild beundring. Det lykkedes mig at fastholde nogle unge i længere tid. De var kvikke nok, men blev komplet rædselsslagne, når jeg bad dem selv nedskrive nogle af de eskimoiske ord, jeg ønskede nøjagtigt (jfr. ovenfor s. 281 midten).

Vi sejlede i solskin og endnu stærk varme ud ad det vældige halvlukkede fjordløb Lake Melville, (se kortet), som man på grønlandsk sikkert ville have kaldt Tasiussar-

ssuak. Det hele var indrammet af tætte skove. Omsider slap vi ud i skærgården, hvor man kunne begynde at svale sig ved synet af enkelte isfjelde længere ude.

Henimod aften den 30.7. holdt vi indefter mod missionsstationen *Makkovik* (anlagt 1895), der lå smukt og venligt i en af de skovkransede bugter. [NB. *Missionsstationernes årstal* jfr. Jenness s. 13]. Vi var et team af midlertidige landgangspassagerer. Jeg drejede dog af for at bese den lille nursing-station, senere betegnet hjælpestation, der her var anlagt af Grenfell-institutionen. Jeg traf sygeplejersken, der fortalte mig kendte og ukendte ting om Grenfells tidligere virksomhed, mens vi gik imellem husene.

Den kendte ophavsmand til hvad der officielt benævnes The International Grenfell Association, Sir *Wilfred Grenfell*, (1865–1940) har gjort en indsats, der har skabt ham et varigt minde i det lægelige og humanitære arbejde, især i det nordligste Newfoundland og Sydlabrador. Han virkede her i særlig grad blandt fiskerbefolkningen og settlers. Grenfell var en fremragende nidkær, men også meget alsidigt interesseret og hjælpsom læge. Oprindelig begyndte han som rundrejsende skibslæge helt ude på Newfoundlandbankerne, hvor han utrætteligt doktorerede fra skib til skib, var god ven og altnulig-konsulent for mandskabet, og hvor han i øvrigt holdt skibsgudstjenester om søndagen. Han blev da også ophavsmand til den fortsat eksisterende, lægeligt, humanitært og kirkeligt arbejdende institution „The Deep Sea Fishers“ (se også Lindow s. 19). Til bedste for den halvfattige landbefolkning tumlede Grenfell også i årenes løb med mange forslag og projekter og var, om end med blandede resultater talsmand for savmøller, forsøg med tamren o. a. Han var søn af en anglikansk præst i Sydengland, men kaldte sig i sit kirkelige arbejde meget udtrykkeligt „interkonfessionel“ og virkede med særlig glæde tværs over grænserne i de forskellige trossamfund. På grund af det udpræget kirkelige islæt i Grenfells og hans første medarbejders virksomhed er hele dette så mangesidige arbejde hyppigt – især dog vist i ældre tid – omtalt under eet som The Grenfell Mission. For at undgå forveksling med brødremenighedens fortsatte virksomhed i Labrador, vil Grenfell-arbejdet i det følgende blive omtalt som Grenfell-institutionen. – I Grønland, hvor



*Eskimoisk festdragt.*

Grenfell synes mærkværdig lidt kendt, har jeg kun hørt ham omtalt i sin tid af dav. kredslæge Saxtorph, der satte mig på sporet af denne mands inspirerende arbejde.

Fra sin hovedvirksomhed i Newfoundland og sit hospital i St. Anthony samt i Sydlabrador kom Grenfell i årenes løb, om end kun kortvarigere og lejlighedsvis, nordpå til de egentlige eskimo-distrikter. Når han tangerede disse områder, var han også en god ven og forstående støtte for brødremissionærerne, hvem han foruden lægehjælp da også nu og da gav en ekstra håndsrækning ved at holde gudstjeneste. Han nåede at lære noget eskimoisk og kunne klare en eskimoisk gudstjeneste. – Efter Grenfells død er den institution, der bærer hans navn først for nylig på helt regulær basis blevet betroet arbejdet i de nordligere egne, hvorom senere. Det ny hospital i North West River virker nu nordover gennem hjælpestationer og sygeplejersker, der står i et alsidigt hjælpearbejde. I Nain er der nu et mindre, men fuldt moderne udstyret cottage-hospital. [Se videre under artikel II: samtaler med overlægen i North West River].<sup>5</sup>

Sygeplejersken introducerede mig i et af de eskimoiske hjem, hvor jeg kom godt i samtale med en ualmindelig elskelig og hyggelig gammel fanger. Samtidig kunne jeg midt i det hele nikke genkendende til en gammel ven, der lå på bordet, nemlig Atuagagdliutit – Grønlandsposten, om hvilken man dog forsigtigt oplyste, at man forstod i grunden kun *noget*, men så var der da også billederne! Den gamle fanger snakkede imidlertid videre og blev særlig oprømt, da vi sprogligt lettere fandt hinanden gennem jagt- og dyrebetegnelser, sæler, rensdyr, ræve m. m. Man blev imidlertid atter afbrudt og nu af Godthåb radio, der drøede igennem af fuld kraft, om end ikke med en grønlandssproget udsendelse. Det blev lidt besværligt, men jeg turde ikke bede dem lukke, da Godthåb øjensynlig var stærkt populær og skulle høres, hvad man så end forstod. På forespørgsel om, hvad de fik ud af de særskilt tilrettelagte vestgrønlandske udsendelser svarede man atter meget nølende, at „noget“ forstod de vel nok, men mangt og meget blev helt borte for dem, når de hørte grønlandske udtryk og vendinger, der var dem stærkt fremmede. Selvfølgelig er også de dansk-grønlandske låneord fremmede for dem.

Herefter gik jeg i flok med passagererne til missionsstationen, hvor den aldrende kvindelige missionær, Miss Kate Hettasch kom os i møde. Da hun forstod, hvorfra jeg kom, spærrede hun øjnene op, trak mig til side og ville omgående høre nærmere. Hun havde imidlertid samtidig rigeligt at gøre med at skulle anrette tebord for de mange skibsgæster. Før jeg vidste af det, blev jeg da trukket ud i køkkenet, hvor Miss H. tumlede energisk med anretningen. Jeg fik anvist en taburet, og fra køkkenbordet lød det: „Fortæl, fortæl, tiden er jo desværre kostbar.“ Jeg måtte til indledning opregne de herrnhuttiske missionærnavne, der havde svirret mig om ørerne siden min første barndomstid i Sydgrønland, og det var rørende at se den glæde, hvormed hun



Isak.

Foto: H. Kleivan

en gammel storfanger født ca. 1877.

nikkede til hvert navn, jeg nævnede. (Blandt disse navne var også Bohlmann, der 1901–1921 virkede videre i Labrador). Det blev i det hele et ejendommeligt ekspresinterview til indledning. Det fortsattes senere med, at Miss H. selv både inde i kirken og i sit hjem fortalte mig interessante ting om sin far, Siegfried Hettasch, der i anden generation havde været labradormissionær. (Se billede af denne s. 288).

Under disse samtaler blev jeg undertiden selv uvilkårlig helt væk i mine egne barndomserindringer og mindedes pludselig meget levende, det uforglemmelige ind-

tryk, jeg om end som kun fireårig havde modtaget sommeren 1900 ved Julianehåb, hvor man pludselig iagttog en stor flotille konebåde, der nærmede sig. Allerede langt ude fra søen kunne man høre, at der blæstes koraler, højtideligt og på basuner. Det var syddistriktets herrnhuttske missionærer, der med et meget stort afskedsfølge af deres menigheder kom til Julianehåb for at indskibe sig til bortrejse for stedse.

Næste dag nærmede vi os missionsstationen *Hopedale* (anlagt 1782). Da det var søndag, kort før aftengudstjenesten, kom man os i møde i en motorbåd, hvorfra der (her atter) efter gammel skik blæstes salmekoraler på basuner. Det lød smukt fra søen, medens båden fortsat kredsede om skibet. Vi gik i land og kom op i en meget gammeldags missionærbolig, hvor der var et utal af lavloftede værelser, forrædsrum, et primitivt værelse til sygebehandling og konsultationer, atter en række mystiske udefinerlige rum, endeløse korridorer og snævre, knirkende trapper. Jeg løb vild i alt dette et par gange. Tæt ved lå et vældigt, gammeldags pakhus fra den tid, hvor brødremenigheden selv drev handelen indtil et stykke ind i dette århundrede. Trods det, at brødremenighedens stifter og allerøverste, grev Zinzendorf, i sin tid havde advaret indtrængende mod sammenblanding af handel og mission, havde man i Labrador ikke kunnet rette sig efter dette. Missionærerne måtte tage sig af handelen, da de ikke på anden måde kunne beskytte befolkningen mod udbytning og de endnu værre sygdomsmæssige og moralske konsekvenser af tilfældigt irregulært ankomne kysthandlende. En overgang fragtede brødremissionen selv et skib, det bekendte „Harmony“, fra England med varer. [Se bl. a. også Kleivan s. 68–89: *Preaching and trade*].



*Missionær Sigfried Hettasch og hustru t. v.,  
samt en engelsk sundhedsplejerske.*

Foto: H. Kleivan

Endelig kom vi over i kirkesalen, der var tilknyttet hovedbygningen med en lavtliggende overbygget korridor. Der var endnu efter ældre herrnhuttisk skik særskilt indgang for mænd og kvinder. Det blev i dette tilfælde en udpræget dobbeltsproget „skibsgudstjeneste“, hvor den stedlige menighed mødte tætpakket og fuldtalligt op sammen med skibets besætning og de fleste passagerer. Missionæren og jeg talte, og de eskimoiske salmer blev sunget overordentlig smukt og fuldtonende. Det mindede mig om det bedste af den grønlandske kirkesang.

Det efterfølgende indtryk blev derimod af en helt anden slags. Da vi på en aften-tur passerede gennem eskimobyens fattigkvarter – og et sådant eksisterede i alt fald foreløbig her i meget udpræget grad – var synet af disse sammenlappede, næsten bo-haveløse bræddeskure, flere med ituslåede ruder, dybt deprimerende. Man måtte dog gribe i sin egen barm for Grønlands vedkommende, og måtte i alt fald for rets og rimeligheds skyld mindes visse forhold, som man endnu i 1930-erne kunne iagttage i de sydligste dele af Cap-Farveldistriktet. Nu er jo det værste i disse egne for-

andret. — Vi gik videre, og det var nu kun til blandet opmuntring, at man inde i et af de mest brøstfældige af disse huse kunne skimte en lille flok basunblæsere, der stod fornøjede og flittigt og øvede sig. Det kunne trods alt ikke bøde på øjeblikksindtrykket af denne misere. Administrationens repræsentant o. a. forklarede kort efter, at dette dog kun var et slags midlertidigt boligkvarterer for nogle temmelig miserable evakuerede nordfra, der endnu var rodløse efter deres ret pludselige ankomst fra et af de nedlagte steder. Provinsregeringen var nu her og andet steds i fuld gang med programmæssige og forsvarlige boligopførelser. Disse forbedringer noterede man da også ret tydeligt en del andre steder. Hvad den øjeblikkelige situation ved Hopedale angik var dette det mest nedslående, jeg så på hele rejsen.

Dagen efter, den 1.8., nåede vi *indianernes sommerteltby* omkring den lille katolske missionsstation ved *Davis Inlet*, atter smukt beliggende i bunden af en skovklædt fjord. I modsætning til en anden indianergruppe sydpå ved North West River, bor de indianere, vi her mødte, Naskopi-stammen, hverken sommer eller vinter i huse. Når de om vinteren fortsat telter i landets indre, hvor de trods den hårde vinter klarer sig godt, kan de her gå på jagt eller fiske gennem isen af de mange søer. Om sommeren slår de sig ned ved kysten omkring missionsstationen, hvor der desuden i de senere år er arrangeret skoleundervisning for børnene. I almindelige skolekundskaber siges disse indianere endnu at være et stykke bagud for eskimoerne, fra hvem de i øvrigt også konfessionelt og på anden måde lever næsten helt adskilte. (Se videre nedenfor under note 6 samt forskelligt i artikel II).

Med eet afgav skibsdækket nu et meget broget og fornøjeligt billede. Skibet var på et øjeblik fuldt af indianere, nogle i almindeligt arbejdstøj, men enkelte af kvinderne også i smukke og farverige dragter. Anførte af en ung, energisk missionær baksede mændene for at få en nyankommet motorbåd sat i vandet. Desuden var vi omringede af kanoer, der var kommet på sight-seeing og blev ved at padle frem og tilbage. Da vi kom i land, så vi straks deres store og gode telte, der havde en ualmindelig malerisk beliggenhed op ad en lille skråning i skoven. Det eneste telt, jeg kunne bese indvendig var betydelig renere og festligere end ventet. Det værste var, at man omkring teltene var nødsaget til at soppe rundt i en masse affaldsbunker, hvorfra der rejste sig umådelige fluesværme.

Vi var til tedrikning for passagererne i det lille blokhus, der rummede missionærbolig, et smukt lille kapelrum, præstens værelse, samt på loftet et knebent skolerum af næsten mikroskopisk omfang. Missionæren tilhørte den nu også i Grønland kendte oblatorden. Man spurgte ham, hvordan han havde tilegnet sig det vanskelige indiansprog, hvortil han kort og beskedent svarede „I had to pick it up.“ Man strejfede også det hyppigt fremsatte spørgsmål om eventuelle ligheder mellem det indianske og eskimoiske sprog. Det hedder sig, at de er såre få (eller måske lig nul), og der

skal vel helst et menneske med virkelig grundigt kendskab til begge sprog for at kunne udtale sig om dette.

Med fortidens urgamle fjendskab og blodige opgør mellem indianere og eskimoer i minde er det med lettelse, man betragter den nuværende afdæmpede „sameksistens“ af disse parter, dog nb. kun sameksistens på et slags fjernhold og selvfølgelig med nuancer. I Labrador passer det øjensynlig også godt og naturligt for de ledende missionærer fra både brødremenigheden og katolikkerne, at der er lidt luft mellem disse to grupper. Mødet mellem eskimoer og indianere synes altid kun at være rent lejlighedsvis og ret kort. Selvfølgelig strejfer de hinanden enten på butiksinkøb eller i andre tilfælde.

Efter uskreven kontrakt, simpelthen på grundlag af en slags stiltiende gentlemen's agreement, varetager man konfessionelt hver sit område af disse to så bundforskellige folk på deres adskilte opholdssteder. For ikke at skabe unødige og eventuelt besværlige komplikationer er man forhånds enige om at undgå hvert gran af proselytmageri tværs over de afstukne, men også naturlige grænser. Fra begge sider er man da også interesseret i, at ægteskab mellem eskimoer og indianere af praktiske grunde bør søges undgået, og man hørte intet om at sådanne ægteskaber nogensinde i disse egne havde været ønsket.<sup>6</sup>

På kapelloftet i den katolske missionsstation besøgte jeg til slut det lille skolerum, hvor børnene desværre ikke var til stede. Jeg talte med missionens unge hjælpelærer og fik lov at blade i børnenes stilehefter, hvor jeg bemærkede, at de her i alt fald også fik lov at skrive deres eget sprog. Indianerbørnene lærer formentlig desuden noget engelsk. Undervisningen syntes hovedsagelig henlagt til sommerhalvåret. Da skoleundervisningen af disse indianere først i nyere tid er kommet i gang, anses man her foreløbig at være tilbage for de øvrige skoler i landet.

Skibsrejsens endemål var Nain i nord, hvor bebyggelsen i vore dage ophører. Mellem Davis Inlet og Nain ligger den forhenværende station: *Zoar* (1865–1895). Jeg stod af i Nain og forlod foreløbig skibet indtil dets tilbagekomst på næste rejse. Nain var jo endnu en vigtig plads mellem stationerne, og jeg ønskede samtidig at benytte lejligheden til at opholde mig i ro ved et af stederne.

### 1.8.–8.8.: *Nain*.

Ankommet til Nain blev jeg efter forud aftale gæstfrit modtaget som pensionær i Grenfell-institutionens lille „hospital“ (cottage-hospital). Det havde kun 10 sengepladser til de syge, plus nogle ekstra gæstepladser, men dukkehospitalet var i alt fald skinnende rent og tip-top moderne udstyret. Velgørende under de små og endnu halvgamle forhold i Nain virkede dette som et godt og tiltrængt bidrag til den påkrævede

modernisering. Det drejede sig faktisk om en særdeles repræsentativ institution, der i øvrigt allerede havde haft gavnlig indflydelse.

Der var ledigt i „barselstuen“, hvor jeg fik indrettet et udmærket sove- og arbejds-værelse. I øvrigt var man altid velkommen i sygeplejerskens gode opholdsstue, hvor man også spiste. I kælderen var der foruden en række arbejdsrum, samt vaskerum, gode vaskemaskiner m. m., også reserveværelse for flypiloterne på deres vinterrejser. Her boede p. t. en ung fransk-canadisk ornitolog, der kunne brede sig uforstyrret i kælderdybet med sine skindlagte fugle.

Naturligt nok var ornitologen umættelig efter fuglebetegnelser, så alsidige som muligt, og da vi hurtigt blev venner, fastholdt han mig en meget lang aften i kælderen til støttekonference sammen med sin eskimoiske motormand og medarbejder. Vi lå på maven en rum tid hen over hans meget store fuglesamling og måtte ved fælles hjælp og efter fattig evne gennemgå en lang række labradoreskimoiske, grønland-ske, engelske og latinske betegnelser. Mange af fuglene var mig imidlertid ukendte fra Grønland.

Her som andetsteds bestod der et meget nært forhold og samarbejde mellem Grenfell-institutionens medarbejdere og brødremissionen. Missionæren var bortrejst på sygeorlov, men missionærfruen var nærstående ven og meget hyppig gæst hos sygeplejersken. Fruen var stærkt optaget af en række ting på sin mands vegne og var ejendommeligt nok midt i det hele yderlig blevet p.t. fungerende postmester. Hun inviterede mig alligevel over i missonærboligen, hvor det på grund af skibstravlheden gik livligt til med postekspeditionen. Det hele var dog arrangeret såre simpelt og interimistisk. Midt i korridoren, der førte ind mod privatlejligheden, var der slået en lille klap ned tværs over gangen, og her ekspederedes posten. Når klappen blev taget væk, var der „lukket“ for ekspedition, og så herskede der atter lidt privatfred. Hvordan den normale postordning ellers fungerede i det lille Nain, begreb jeg aldrig. Trods alt dette fik Mrs. G. mærkeligt nok tid til at give en del samtaleoplysninger og til at vise mig lidt rundt. Vi gik i husene, og derpå besøgte vi bl. a. missionærens motorbåd, beregnet til sommerrejser og ikke særlig stor, men praktisk moderne indrettet. I øvrigt kunne missionæren tit få kortvarige rejselejligheder til sommerpladserne nordpå, når Grenfell-institutionen med et af de små fly havde ærinde deroppe.



*Kirken ved Nain  
og de nærmeste bygninger.*

Da hospitalet i Grenfells ånd var i videst mulige mål en hjælpsom institution, var der, medens skibet lå på havnen, meget stærk søgning i de mest forskellige anledninger. Der var fuldt hos sygeplejersken af brevskrivende mennesker, goddag-rykind af passagerer, der trængte til et virkeligt godt bad, hvad man jo ikke drømte om at få på „Trepassey“, og desuden fik man sit tøj ekspresvasket i de gode maskiner i kælderen.

Jeg kunne nu i ro gå rundt i Nain og glæde mig over de milde og smukke omgivelser. Den mere storladne og vilde labradorkyst lå jo et stykke nordligere. Nain er i alt fald et populært sted og betegnes af nogle som labradorkystens perle. Andre holdt tidligere på det forhen så ulykkeligt (ved epidemien) udslettede Okak som et af de allerskønnest beliggende steder.

Jeg fik nu min gang i butikken, der var en ret ny „government store“. Denne butiks- og handelsordning havde her og andetsteds i Nordlabrador afløst Hudson's Bay Company, hvis butikker endnu forefandtes sydpå ved North West River og Happy Valley. Her nordpå var man godt tilfreds med, at Hudson's Bay Compagny, der i 1925 havde afløst brødremenighedens egen handel, nu var trukket tilbage, idet kompagniet i ensidig grad havde favoriseret pelsjagten i landets indre. [Vedr. Hudson's B. C., se bl. a. Kleivan s. 127 o. v.]. Under den nu etablerede statsordning blev der gjort betydeligt mere for fiskeriet, der tiltrængte udvidelse og modernisering.

Ikke desto mindre forekom den her ved Nain nyindrettede government store mig at være næsten trykkende enkelt og spartansk indrettet. Den var i alt fald himmelvidt forskellig fra de alsidige, næsten luksusprægede butikker, man efterhånden finder i nutidens Grønland. Muligt lå der et vist folkepædagogisk og praktisk hensyn til grund for disse begrænsninger. Selv om brødremenighedens tidligere handel kan man dog se oplyst, at butikkerne i sin tid var godt og ret alsidigt udstyret (Lindow s. 27). Af gammel vane fra de beskedne butikker i fortidens Grønland spurgte jeg efter et stykke groft kagechokolade (forhen min yndlingsreserve i rejseprovianten), men det fandtes ikke. På hospitalet vakte det stor morskab, at jeg havde fordristet mig til at efterlyse den slags „luksus“ i butikken.

Store dele af befolkningen var bortrejst på sommerfiskeri, men også almindelig personalemæssigt var her lidt halvtomt. Jeg traf ikke skolens ledende lærer, men fik adgang til skolen. Den var ikke stor, men delvis moderniseret og under fortsat forbedring og udvidelse. Der var også her, som vistnok andetsteds, et lille „dormitory“ for skolebørnene, ikke noget egentligt skolehjem, men dog et sted, indrettet til rent foreløbige indkvarteringer af børnene, når forældrenes kortere eller længere fangstrejser faldt sammen med skoleåret. (I det ældre Grønland havde vi en overgang en del småbryderier, når forældrene efter oprindelig tradition ville have børnene med på fangstrejser i skoletiden). Det lille dormitory her var dog meget utilidssvarende, men skulle øjensynlig også moderniseres.



*Eskimopige henter vand.*

Foto: H. Kleivan

Som et vigtigt mellemled mellem de mere ublandede eskimoer og „de hvide“ mødte man her som andetsteds det fra labradorbeskrivelserne så velkendte befolkningslement, de allerede omtalte tilflyttere fra ældre eller nyere tid, de såkaldte *settlers*, der om end de i flere tilfælde havde giftet sig eskimoisk, dog levede noget på afstand af eskimoerne. De tæller som bekendt en række dygtige og driftige mennesker.

I disse kredse traf jeg en særdeles dygtig og intelligent dame af blandingslægt. Hun var fuldstændig dobbeltsproget og under sine hyppige besøg hos sygeplejersken på hospitalet, samt senere i sit smukke hjem, var hun den, der bedst af alle både

mundtligt og skriftligt kunne give mig hjælp med labradorsproget. Der var nogle børnebørn i hendes hjem, som tiltaltes på engelsk og vistnok ikke så gerne måtte tale eskimoisk inden døre. Mrs. L. var gift med en hvid mand med god stilling. Deres søn var en af de meget få af blandet herkomst, der på dette tidspunkt havde studeret både i St. John's og andetsteds. Jeg traf ham siden, og han gjorde et meget vågent og udviklet indtryk. Datteren var lærerinde ved Nain. Jeg traf hende ikke, men fik oplyst, at hun var en af de meget få, dengang vist den eneste (?) af blandingsoprindelse, der indtog en sådan stilling. [Se om nyere udvikling i denne henseende senere artikel II, note 11].

Sygeplejersken ville gerne støtte det kirkelige arbejde og gav plads i sin stue til en sykkreds, der foruden nogle af stedets engelske og canadiske damer omfattede deltagere fra settlers og eskimoerne. Mellem de sidstnævnte tårnede pludselig en mildest talt højst ejendommelig skikkelse op, som jeg iagttog med undren og interesse, da jeg blev inviteret med ind for at hilse på sykkredsen. Den pågældende mærkelige kvinde var meget høj, grov og knoklet og tegnede sig endnu mere sælsomt derved, at hun optrådte i en let lys, stærkt blomstret kjole. Hun virkede uvilkaarlig som en urskovskvinde, der ekspres var blevet ekviperet i et modemagasin. Hun stammede fra en lille gruppe eskimoer, der ca. 1943 helt ovre fra Ungavabugten havde givet sig på udvandring og om vinteren var draget på „trek“ tværs over de store ødemarker i nordhalvøens indre.

Det hed sig, at denne flok til almindelig forbavselse en skønne dag var dukket op i Hebron, hvor man kun meget dårligt forstod deres dialekt og ikke var rigtig klar over, hvad man i grunden skulle stille op med dem, og hvad de ville. Nogle vendte dog senere tilbage, men andre af dem slog sig ned for godt og blev langsomt absorberede af befolkningen.

I øvrigt var missionærerne (jfr. senere oplysninger fra ovenomtalte settlerdame) i nogen grad i vildrede efter disse nyankomnes uklare oplysninger, hvor vidt de var døbt eller ej, men man endte med at optage dem i menigheden efter en særskilt handling, der kunne dække forskellige muligheder. — Rent sprogligt fik de gennem langvarig fortsat anvendelse af deres egen dialekt lidt indflydelse på labradorsproget i norddistrikterne. Det skal bl. a. skyldes deres sprogpåvirkning (jfr. Mrs. L.), at man nordpå begyndte at anvende det ellers i Grønland, men ikke i Labrador anvendte tilhæng for „kan“ — *sínauvok*. Efter påvirkningen fra Ungava-gruppen, der mærkeligt nok også sagde *-sínauvok*, har dette fået en vis, om end meget begrænset hjemret i labradorsproget.

Venlige mennesker mente nu efterhånden, at jeg burde se noget andet og mere end Nain, også de ikke længere bebyggede egne nordpå. Handelsbestyreren havde fået et vink fra administrationens repræsentant om at give mig en lift, hvis muligt. Jeg tog

da med tak imod et tilbud om at følge med i handelens motorbåd på bestyrerens hjælpe- og tilsynsrejse til de midlertidige sommerfiskepladser længere nordover. Efter at jeg om søndagen havde holdt gudstjeneste i det halvyeds sommertomme Nain, afrejste jeg da den følgende dag med handelsbestyreren.

#### NOTER

- <sup>1</sup> Vedr. situationen, især i Nordlabrador, kort efter århundredskiftet giver daværende lægemissionær *Hutton* en række værdifulde og vigtige, men desværre sjældnere tilgængelige oplysninger. (Se senere om *Hutton* nedenfor). Under mærket *Lindow* vil der her blive henvist til ovennævnte foredrag om forhistorien og situationen til 1921 inclusive. – Vedr. tidsrummet indtil 1955 incl. foreligger fra dav. stud. mag. *Helge Kleivan* en dobbeltartikel i tidsskriftet „Grønland“, september-oktober 1957: Eskimoenes skæbne på Labradors østkyst. Samme tidsrum dækkes dog særlig udførligt i magister Kleivans først nu for nylig udkomne bog: *The Eskimos of North East Labrador. A history of eskimo – white relations*. Norsk Polarinstitutts Skrifter, nr. 139, Oslo, 1966. NB. Henvisninger mrk. *Kleivan* gælder dog ikke dobbeltartiklen, men kun bogen af 1966. – Vigtig i vore dage er *Diamond Jenness* Eskimo Administration III: Labrador, 1965. Dette Skrift følger udviklingen op til 1963 incl. og citeres her under mrk. *Jenness*. – Se i øvrigt litteraturlisterne i disse bøger, f. eks. Tanners vægtige bog 1944 m. m. Se også: *Kingo Jacobsen* og *P. P. Sveistrup*: Erhverv og kultur langs polarkredsen, Det grønlandske Selskab, 1960, heri om Labrador s. 11–20. – Vedr. *Grenfell-litteraturen* (af og om G.) se bl. a. nedenfor, note 5.
- <sup>2</sup> Efter 1960 nemlig efter den her omtalte labradorrejse, blev det omsider Labrador, der selv tog udspillet, idet man derfra i 1964 udsendte en *delegation til Grønland*, formentlig også i anledning af 200 året for *Jens Havens* første udrejse til Labrador. Delegationen bestod af superintendenten for brødremenigheden i Labrador, *Rev. F. W. Peacock*, samt de to indfødte *Martin Martin* og *Nathan Frieda*. I Grønland traf delegationen også biskop *Westergård Madsen*, der var på visitats. I øvrigt synes der at foreligge ret lidt på tryk om dette på sin vis historiske kontaktbesøg. I *Godthåb*, hvor præstekonventet var samlet, talte *Rev. Peacock* i kirken og besøgte især *Ny Herrnhut*. Omtrent tilsvarende i *Julianehåb*, hvorfra delegationen samtidig fik lejlighed til en kortere rejse i syddistriktet for at gæste de forhenværende herrnhuttske stationer.
- <sup>3</sup> *Kleinschmidts breve (1865–1881) til labradormissionæren Theodor Bourquin*, var i særlig grad genstand for den norske etnograf, dav. stud. mag. *Helge Kleivans* opmærksomhed under dennes studieophold i Nain, Labrador i sommeren 1955. Kort efter opnåede man fra Labrador brødremissionens tilladelse til et års udlån af brevene til Det Kongelige Bibliotek i København, hvor de blev fotograferet, samt desuden gennemgået og afskrevet personlig af professor, dr. phil. *E. Holtved*. Senere erklærede brødremenigheden sig også indforstået med, at brevene blev udgivet i den originale tyske tekst med indledning og noter. De foreligger nu på tryk i *Meddelelser om Grønland*, bind 140, Nr. 3 under titlen: *Kleinschmidts Briefe an Theodor Bourquin*. Herausgegeben von *Erik Holtved*, 1964. – I forbindelse med ovenfor citerede kritik af Kleinschmidts brevstil m. m. overfor Bourquin, skylder man dog samtidig at bemærke, at Bourquin personlig i indledningen til sin *Grammatik der Eskimo-Sprache ... an der Labradorküste*, 1891, har givet Kleinschmidt som „Sprachmeister“ smuk og ubetinget anerkendelse af, hvad dennes breve har betydet for sprogarbejdet. Bourquin beklager i virkeligheden blot sit meget stærke savn af en samtale til klaring af visse ganske særlige sprogvanskeligheder.
- <sup>4</sup> I Kleinschmidts grønlandske grammatik, (*Grammatik der grönländischen sprache mit theilweisem einschluß des Labradordialects*, 1851) påpeger denne i en note s. 2 under sin omtale af strubelyden *κ*, at denne også kan omfatte en nærliggende, men dybere strubelyd (... tiefer als *κ*). Dog har grønlænderne jfr. Kleinschmidt den gang meget hyppigt sammenblandet de to *κ*-er i næsten umærkelige overgange, så det kan have været svært undertiden at høre forskel. Kleinschmidt opgav derfor sin oprindelige tanke om en særskilt type for „det andet *κ*“, (havde ellers påtænkt *q*), så han valgte bogstav *κ* til at om-

fatte begge nuancer. – Det dybereliggende κ el. om man vil: „det andet κ“ synes i alt fald i vore dage at være mere fremtrædende i Labrador end i Grønland.

<sup>5</sup> *Grenfells egne skrifter* er livlig og fængslende læsning og meddeler en righoldighed af oplysninger. Eksempelvis kan her nævnes: *The Romance of Labrador*, 1934. – En samlet biografi syntes i 1960 at foreligge, men jeg nåede desværre ikke at få titlen oplyst.

<sup>6</sup> Om forholdet mellem *indianere og eskimoer i Labrador* på et lidt tidligere tidspunkt se bl. a. Lindow s. 8. – Se også Kleivan s. 136, kapitlet: A brief account om Eskimo-Indian relations. – Om Grenfell-institutionens nuværende *fælles* eskimoiske og indianske rekreative børnehaver i North West River, se senere artikel II. Vedr. det sjældne indgifte mellem indianere og eskimoer i andre egne fortalte den canadiske biskop for anglikanerne i det arktiske, A. Fleming, under sit ophold i Godthåb 1940, at han dog een enkelt gang havde oplevet at vie et eskimoisk- indiansk ægtepar i Aklavik.